

Становище

от доц. д-р Райна Димитрова

за дисертационен труд за присъждане на ОНС „Доктор“
по научната специалност Икономика и управление (индустрия), професионално
направление 3.7. Администрация и управление,
област на висше образование 3.Социални, стопански и правни науки

тема на дисертационния труд:

„Иновациите като фактор за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия“

разработен от докторант в редовна форма на обучение

Радостина Емилова Юлева – Чучулайна

Становището е изготвено съгласно Заповед № 3160 от 16.12.2021 г. на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“

I. Обща оценка на кандидата

Радостина Юлева - Чучулайна е докторант в редовна форма на обучение по докторска програма Икономика и управление (индустрия) в катедра „Мениджмънт и маркетинг“ в Стопанския факултет на ЮЗУ “Н. Рилски” - Благоевград. Представеният дисертационен труд и свързаните с него публикации дават основание да се направи обоснования извод, че от една страна, докторантът притежава достатъчни и задълбочени теоретични знания и познава в детайли проблематиката, поставена на разглеждане в дисертационния труд и, от друга страна, разполага с необходимия капацитет за провеждане на самостоятелни научни изследвания. За постигането на научните и приложни резултати съществено значение има и фактът, че в периода на докторантурата си той е хоноруван преподавател в катедра „Мениджмънт и маркетинг“.

II. Обща характеристика на дисертационния труд

Във фокуса на дисертационния труд е поставен много важен и актуален за икономическото развитие на страната проблем, свързан с иновациите като фактор за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия. С оглед на значението на тези предприятия като фактор за ускоряване на икономическия растеж в България значимостта на този въпрос ще нараства все повече и в бъдеще. В общ план изследването се поставя в контекста на задълбочения анализ на взаимната връзка и зависимост между иновациите и конкурентоспособността на предприятията. В структурно отношение дисертационният труд е логически издържан - включва увод, изложение в три глави, заключение и литературни източници в общ обем от 312 стандартни текстови страници. Към дисертационния труд има 6 приложения в обем от 17 страници. В текста са включени 32 таблици, 80 фигури, а в приложенията - 20 таблици.

В дисертацията коректно се реферира към 218 литературни източника, включващи научни трудове и публикации на български и чуждестранни автори, нормативни документи, стратегии и др. Докторантът задълбочено е проучил, систематизирал и анализирал достатъчна по обем и обхват литература. Използвани са и статистически данни, публикувани от НСИ; аналитични доклади на Министерството на икономиката; аналитични материали на Европейската комисия; европейски и национални стратегически документи за програмните периоди 2020 и 2030 година; резултати от извършени от докторанта анкетни проучвания сред мениджъри на малки и средни предприятия на територията на България. Това допринася за постигане на поставените цел и задачи на изследването.

Обектът, предметът, основната научна теза и целта на дисертационния труд са определени правилно. Дефинираните задачи произтичат от поставената цел и тяхното решаване би позволило нейното постигане. Формулираните основни изследователски задачи насочват вниманието към основните теоретични и практически въпроси в предметната област на дисертацията.

Изследването е методически издържано. Използваните в дисертационното изследване методи за изучаване на проблема са релевантни. Коректно са посочени ограниченията на проучването и затрудненията, пред които то е било изправено.

Като цяло дисертационният труд се отличава със задълбоченост и изучаване на проблемите в тяхната логична последователност, взаимна връзка и зависимост.

Считам, че с посочените характеристики дисертационният труд е една завършена научна разработка, обхващаща в комплекс теоретичните, методическите и научно-приложните въпроси на проведеното от докторанта изследване.

III. Съдържание на дисертационния труд

В **първа глава** на разработката са представени теоретико - методологическите въпроси свързани с иновациите и иновационната активност на МСП в България. Правилно е започнато със задълбочен и обстоен преглед на развитието на теоретичните подходи за изследване на иновациите и иновационните дейности. Оценявам положително направените в резултат на обстойния литературен обзор обобщени изводи. Отделено е необходимото внимание на класификацията на иновациите, като следва да се оцени по достойнство авторската систематизация на иновациите (Таблица 1.2.10.). Важно значение във връзка с проблема, върху който е фокусиран дисертационния труд, има и акцентът, поставен върху особеностите на иновационния процес и иновационната активност на малките и средни предприятия.

Втора глава е посветена на въпросите, свързани с конкуренцията и конкурентоспособността на малките и средни предприятия в България. Изследвани и изяснени са основните теоретични постановки за конкуренцията и конкурентоспособността, факторите, влияещи върху конкурентоспособността, същността и характеристиките на конкурентните предимства и конкурентните стратегии на предприятието. Оценявам положително, в контекста на темата на дисертацията и поставеният акцент върху влиянието на иновациите за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия и особено направените в този параграф основни изводи.

В **трета глава** е представено емпиричното проучване насочено към изследване на иновационното развитие на МСП в България. Правилно е започнато с представяне на обстойна, подкрепена с количествени данни, характеристика на малките и средни предприятия в страната, която е обобщена в адекватни изводи.

Представена е използваната за целите на изследването методика и разработената методическа рамка, които оценявам като подходящи. Тази методика е приложена за оценяване на иновационното развитие на малките и средни предприятия в България. За целта е направено анкетно проучване сред мениджъри на МСП, чрез разработена от докторанта анкетна карта. В резултат на анализа, профилът на анкетираните предприятия е характеризирани според тяхното местонахождение, броя на заетите лица, вида на дейността, пазарите, иновациите, нивото на конкурентоспособност и т. н. На база на получените резултати са направени ценни, имащи характер на новости, изводи. Считаю, че заслужава висока оценка идентифицирането и изследването на основни фактори, обуславящи решението на МСП в България да въвеждат иновации, както и количественото оценяване на степента на значимост на тези фактори. Съществено приносно значение в тази глава има и определянето на факторите, които затрудняват иновационната дейност на МСП в България и измерването на тяхното влияние. В пряка връзка с темата и тезата на дисертационния труд е и извършеният задълбочен анализ на конкурентоспособността на МСП в България и на значението на иновациите за тяхната конкурентоспособност. Изведени и оценени са факторите определящи нарастването на конкурентоспособността на МСП в България и основните конкурентни предимства на тези предприятия. Оценявам положително и предложеният модел за повишаване на конкурентоспособността на МСП чрез увеличаване на иновационната активност на основата на дигитализация.

В **заключението** на разработката е направено обобщение на резултатите от проведеното проучване. Формулирани са синтезирани основни изводи от реализираното в настоящия дисертационен труд изследване.

IV. Оценка на научните и практически резултати и приноси на дисертационния труд

Докторантът е формулирал 5 приноса, които разкриват направеното в дисертационния труд. Те са точно определени и отразяват правилно постигнатите научни и приложни резултати. Приносите се съдържат в дисертационния труд и ги приемам изцяло.

Необходимо е да се отбележи, че разглежданият в дисертационния труд проблем за иновациите като фактор за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия е недостатъчно застъпен в научната литература и стопанската практика. Поради това може да се счита, че докторантът е допринесъл със своя труд за теоретичното му изясняване и обогатяване и за разкриване и развитие на практико-приложните му аспекти.

Радостина Юлева - Чучулайна е успял да постигне поставените цел и задачи и да докаже издигнатата изследователска теза.

Дисертационният труд е самостоятелна разработка с висока научна стойност и практическа значимост. Поставеният в него проблем разкрива по-нататъшни възможности за задълбочаване на изследователската дейност.

V. Публикации, свързани с дисертационния труд

Резултатите от свързаните с дисертационния труд проблеми са представени в 8 публикации в специализирани научни издания, от които 7 са самостоятелни. Те отразяват съществени черти на дисертационния труд, с което е осигурена необходимата публичност на постигнатите резултати. Броят на публикациите и участието на докторанта в тях изпълняват минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“.

VI. Автореферат и справка за приносите

Разработеният автореферат отговаря на изискванията и съответства точно на съдържанието на дисертационния труд. Справката за приносите коректно отразява постиженията на докторанта.

VII. Критични бележки и препоръки

Към докторанта могат да бъдат отправени някои критични бележки както следва:

1. Необходимо е още по-ясно и категорично подчертаване на собственото мнение по някои теоретични проблеми и засилване на критичността на анализа при разглеждането на становищата на представените автори.

2. Би могло да се изведат по-конкретни и целенасочени, основани на резултатите от емпиричното изследване, препоръки за повишаване, чрез ускорено иновационно развитие, на конкурентоспособността на МСП в България.

Към докторанта могат да бъдат отправени и някои препоръки във връзка с бъдещата му работа:

1. Изхождайки от това, че темата на дисертационния труд е значима и засяга много актуален научно-приложен проблем считам, че той би предизвикал по-широк научен интерес. Поради тази причина препоръчвам получените резултати да се популяризират в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни, както и дисертационният труд, след евентуални допълнения, доработка и т. н. да бъде публикуван като монография.

2. Би могло да се продължат и задълбочат изследванията по проблема, свързан с възможностите за повишаване, в контекста на иновациите, на конкурентоспособността на МСП в България с оглед на неговата многостранност и голяма икономическа и обществена значимост.

Отправените критични бележки и препоръки не намаляват стойността и научно-приложното значение на дисертационния труд и посочените приноси на докторант Радостина Юлева - Чучулайна.

VIII. Заключение

Представеният дисертационен труд на тема: „Иновациите като фактор за повишаване на конкурентоспособността на малките и средни предприятия“ е в съответствие с изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото прилагане и Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ "Неофит Рилски". Докторантът покрива поставените минимални национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“. В заключение считам, че представената за защита дисертация притежава необходимите научни качества и съответства на изискванията за присъждане на образователната и научна степен “доктор”.

Имайки предвид научните приноси, задълбочените изследвания, високото качество и научно-приложната значимост на дисертационния труд изразявам

своето положително становище и предлагам на почитаемото научно жури да вземе решение за **присъждане на образователната и научна степен “доктор”** по научната специалност Икономика и управление (индустрия), професионално направление 3.7. Администрация и управление на Радостина Емилова Юлева - Чучулайна.

17.01.2022 г.
Благоевград

Член на научното жури: .....
/доц. д-р Р. Димитрова/

SCIENTIFIC OPINION

by Assoc. Prof. Rayna Dimitrova, PhD

for dissertation for awarding the educational-scientific degree "Doctor" in the scientific specialty "Economics and Management (Industry)", professional field 3.7. Administration and management, on the topic: **"Innovations as a factor in increasing the competitiveness of small and medium enterprises"**, developed by a doctoral student in full-time study

Radostina Emilova Yuleva - Chuchulayna

The opinion was prepared according to an order of the Rector of SWU "Neofit Rilski" № 3160/16.12.2021

I. Overall evaluation of the candidate

Radostina Yuleva is a PhD student in the full-time form of education in the scientific specialty "Economics and Management (Industry)" in the Department of Management and Marketing at the Faculty of Economics at SWU "N. Rilski". From the presented dissertation, as well as from the publications related to it, it can be seen that the doctoral student has in-depth theoretical knowledge, has the necessary potential and opportunities for independent research and knows in depth the issues under consideration. The fact that during his doctoral studies she was a part-time lecturer in the Department of Management and Marketing is also important for the achievement of scientific and applied results.

II. General characteristics of the dissertation

The focus of the dissertation is a very important and relevant for the economic development of the country problem related to innovation as a factor in increasing the competitiveness of small and medium enterprises. Given the significance of these enterprises as a factor in accelerating economic growth in Bulgaria, the importance of this

issue will increase in the future. In general, the study is placed in the context of an in-depth analysis of the interrelationship and interdependence between innovation and enterprise competitiveness. Structurally, the dissertation is logically structured - it includes an introduction, three-chapter presentation, conclusion and literature sources in a total volume of 312 standard text pages. There are 6 appendices to the dissertation in the volume of 17 pages. The text includes 32 tables, 80 figures, and the appendices - 20 tables.

The dissertation correctly refers to 218 literary sources, including scientific papers and publications of Bulgarian and foreign authors, regulations, strategies and more. The doctoral student has thoroughly studied, systematized and analyzed sufficient literature in terms of volume and scope. Statistical data published by the NSI were also used as well analytical reports of the Ministry of Economy, analytical materials of the European Commission, European and national strategic documents for the programming periods 2020 and 2030, results of surveys conducted by the doctoral student among managers of small and medium enterprises on the territory of Bulgaria. This contributes to achieving the goals and objectives of the study.

The object, the subject, the main scientific thesis and the purpose of the dissertation are correctly defined. The defined tasks derive from the set goal and their solution would allow its achievement. The formulated main research tasks draw attention to the main theoretical and practical issues in the subject area of the dissertation.

The research is methodically sound. The methods used in the dissertation research to study the problem are relevant. The limitations of the study and the difficulties it faced are correctly stated.

In general, the dissertation is characterized by in-depth study of problems in their logical sequence, interrelation and dependence.

I believe that with the above characteristics the dissertation is a completed scientific development, covering in a complex the theoretical, methodological and scientific-applied issues of the research conducted by the doctoral student.

III. Content of the dissertation

The **first chapter** of the study presents the theoretical and methodological issues related to innovation and innovation activity of SMEs in Bulgaria. It has rightly begun with an in-depth and thorough review of the development of theoretical approaches to the study of innovation and innovation activities. I appreciate the generalized conclusions made as a result of the thorough literature review. The necessary attention is paid to the classification of innovations, and the author's systematization of innovations should be assessed with dignity (Table 1.2.10.). The emphasis on the peculiarities of the innovation process and the innovation activity of small and medium enterprises is also important in connection with the problem on which the dissertation is focused.

The **second chapter** is devoted to issues related to competition and competitiveness of small and medium enterprises in Bulgaria. The main theoretical statements about competition and competitiveness, the factors influencing competitiveness, the nature and characteristics of competitive advantages and competitive strategies of the enterprise are studied and clarified. I appreciate positively the context of the dissertation topic and the emphasis on the impact of innovation on increasing the competitiveness of small and medium-sized enterprises and especially the main conclusions made in this paragraph.

The **third chapter** presents the empirical study aimed at studying the innovative development of SMEs in Bulgaria. It correctly started with the presentation of a comprehensive, supported by quantitative data, characteristics of small and medium enterprises in the country, which is summarized in adequate conclusions. The methodology used for the purposes of the research and the developed methodological framework are presented, which I evaluate as appropriate. This methodology is applied to assess the innovative development of small and medium enterprises in Bulgaria. For this purpose, a survey was conducted among SMEs managers through a questionnaire developed by the doctoral student. As a result of the analysis, the profile of the surveyed enterprises is characterized according to their location, number of employees, type of activity, markets, innovations, level of competitiveness, etc. On the basis of the obtained results valuable conclusions have been made, having the character of novelties. I believe that the identification and research of the main factors determining the decision of SMEs in Bulgaria to introduce innovations, as well as the quantitative assessment of the degree

of importance of these factors deserves high praise. The identification of the factors that hinder the innovation activity of SMEs in Bulgaria and the measurement of their impact is also of significant contribution importance in this chapter. The in-depth analysis of the competitiveness of SMEs in Bulgaria and the importance of innovation for their competitiveness is directly related to the topic and thesis of the dissertation. The factors determining the growth of the competitiveness of SMEs in Bulgaria and the main competitive advantages of these enterprises are derived and assessed. I also appreciate positively the proposed model for increasing the competitiveness of SMEs by increasing innovation activity based on digitalization.

In the **conclusion** of the dissertation a summary of the results of the conducted research is made. Synthesized main conclusions from the research realized in the present dissertation are formulated.

IV. Evaluation of the scientific and practical results and contributions of the dissertation

The doctoral student has formulated 5 contributions that reveal what was done in the dissertation. They are precisely defined and correctly reflect the achieved scientific and applied results. The contributions are contained in the dissertation and I accept them in full.

It is important to point out that the problem considered in the dissertation to reveal the innovations as a factor in increasing the competitiveness of small and medium enterprises is insufficiently well studied in the scientific literature and business practice. The results obtained in the course of the empirical research have the character of novelties, discovered and formulated by the doctoral student. This gives grounds to conclude that with his research he has contributed to its clarification and enrichment in theoretical terms, as well as to its discovery and development in practice.

The doctoral student has managed to achieve the set goals and objectives and to prove the research thesis.

The dissertation is an independent development with high scientific value and practical significance. The problem posed in it has the potential to deploy future research.

V. Publications related to the dissertation

The results of the problems related to the dissertation are presented in 8 publications in specialized scientific journals, of which 7 are independent. They reflect the essential features of the dissertation, which ensures the necessary publicity of the achieved results. The number of publications and the participation of the doctoral student in them meet the minimum national requirements for obtaining the educational and scientific degree "Doctor".

VI. Abstract and reference of the contributions

The developed abstract meets the requirements and corresponds exactly to the content of the dissertation. The report on the contributions correctly reflects the achievements of the doctoral student.

VII. Critical remarks and recommendations

Some critical remarks can be made to the PhD student as follows:

1. It is necessary to emphasize even more clearly and categorically one's own opinion on some theoretical problems and to strengthen the criticality of the analysis when considering the opinions of the presented authors.

2. More specific and purposeful, based on the results of the empirical research, recommendations could be made to increase, through accelerated innovation development, the competitiveness of SMEs in Bulgaria.

I would also like to make some recommendations regarding the future work of the doctoral student:

1. Based on the fact that the topic of the dissertation is significant and concerns a very topical scientific-applied problem, I believe that it would arouse wider scientific interest. For this reason, I recommend that the results obtained be popularized in scientific journals, referenced and indexed in world-famous databases, as well as the dissertation, after possible additions, revisions, etc. to be published as a monograph.

2. Research on the problem of opportunities to increase, in the context of innovation, the competitiveness of SMEs in Bulgaria in view of its versatility and great economic and social importance could be continued and deepened.

The critical remarks and recommendations made do not reduce the value and the scientific and applied significance of the dissertation and the indicated contributions of PhD student Radostina Yuleva - Chuchulayna.

VIII. Conclusion

The presented dissertation on the topic “Innovations as a factor in increasing the competitiveness of small and medium enterprises” is in accordance with the requirements of the Act on Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria, the Regulations on the Implementation of the Development of Academic Staff in the Republic of Bulgaria Act and the Internal Regulations of the Development of Academic staff in South-West University "N. Rilski". The doctoral student meets the set national requirements for obtaining the educational and scientific degree "Doctor". The presented scientific and applied results, contained in the dissertation, present the doctoral student as a researcher who has knowledge and skills for independent research in the field of economics and management of industrial enterprises. For these reasons, I appreciate positively the dissertation research and propose to the esteemed members of the scientific jury to decide on awarding the educational and scientific degree "Doctor" in Economics and Management (Industry), professional field 3.7. Administration and Management to Radostina Emilova Yuleva - Chuchulayna.

17.01.2022
Blagoevgrad

Member of the scientific jury: .....
/Assoc. Prof. Rayna Dimitrova, PhD/